

FARAGÓ Beatrix
doktorjelölt, egyetemi tanársegéd
Széchenyi István Egyetem, Egészség és Sporttudományi
Kar, Regionális és Gazdaságtudományi Doktori Iskola,
Győr

doctor candidate, assistant lecturer
Széchenyi István University, Faculty of Health and Sport
Science, Doctoral School of Regional and Economic
Sciences,
Győr, Hungary
email: farago.beatrix@ga.sze.hu

A SPORT A REGIONÁLIS GAZDASÁGI
VERSENYKÉPESSÉGBEN, A SPORTOLÓI HUMÁN
TŐKE TERÜLETI VETÜLETE

SPORT IN THE REGIONAL ECONOMIC
COMPETITIVENESS, REGIONAL APPEAR OF ATHLETE'S
HUMAN CAPITAL

ABSTRACT

The factors of regional competitiveness tend to fulfil an increasing role and importance in the outcomes of the national economy. Sport economy shares a part as well in this, since sport can affect the national output through its economic and social functions in a complex manner. The athletes, as part of the economic and social capital take part in this process. The athlete's identity, the values facilitated by sports as well as the sporting competences all have become economic development factors both within the labor-management of corporations and in the field of sport policy.

The goal of our research is to reveal the differences emerging in our national region for sport skills as manifested regional preserving power. We examine the regional distribution of sport support schemes, the ratio of athletes appearing in the double career-path support system. All these are presented from the athlete's perspectives. The methodology of the survey,

from one hand involves questionnaires (item number: 1018), from the other hand it also contains deep interviews with athletes (15 professional athletes) supporting the findings of the questionnaires.

As a result of our research, it reveals that the double sporting career-path opportunities and athlete as human capital profitability items differ regionally. The economic and social role and importance of athletes as key factors tend to appear within regional sport policy. It is noteworthy that the implementation of the athlete's values greatly depends on the regional sport-strategy, and we tend to presenting results of the national emergence and distribution of this kind of strategy. The research findings are applicable through the regional area development policy and tend to be also manifested as guidelines for the regional competitiveness in shaping sports, as an important factor of area development.

Kulcsszavak: regionális versenyképesség, sportolói karrier, humán tőke, sport policy, tehetségmegtartó erő

Keynotes: regional competitiveness, athlete's career, human capital, sport policy, talent retention

1. Bevezetés

A globális verseny felerősödése miatt felértékelődnek a versenyt befolyásoló területek, szereplők.¹ A sikeres vállalati szféra felismerte, hogy versenyelőnyeik térben koncentrálnak, az előnyök helyben érhetőek el.² A versenyképességben a vállalatok versenyképességét értjük, de a globalizációban egyre erősebbé vált a területi versenyképesség szerepe, a pozíciószerezés, a versenyelőny fenntartása. A fejlődésre való képességet a vállalatok és a helyi kormányzás is lényeges céljának tekinti. A regionális versenyképességet duális koncepciónak értelmezi Huggins és mtsai³, ahol a régiók közötti gazdasági fejlettséget magyarázza és a régiók jövőbeni fejlődési lehetőségeit mutatja meg. A regionális versenyképesség vizsgálatát, annak hatásait több szempontból vizsgálták, Camagni, Capello⁴ és Gardiner és mtsai.⁵, akik a tőkejavak felosztását a termelékenység és a társadalmi összetevők részeként tekintették.

Ez alapján, a piaci versenyképesség a termelékenységben jelentkezik, annak eredménye hatással van a nemzet gazdaságára. Termelékenységnek az ország színvonalában is nagy szerepe van, hiszen a lakosok életszínvonalát befolyásolja. A versenyképesség elméletében és annak vizsgálatában Samuelson, Nordhaus⁶ a komparatív előnyöket emeli ki, míg Porter⁷ szerint a nemzeti termelékenység mutatja meg a versenyképességet.

Storper⁸ elméletében, a regionális, városi versenyképesség: „egy (város) gazdaság képessége odavonzani és megtartani bizonyos tevékenységekben stabil vagy növekvő piaci részesedésű cégeket, miközben fennmarad vagy növekszik azok életszínvonala, akik részt vesznek bennük”. Ebben az értelmezésben a sport a sportoló a területi tőke elemeként jelenik meg és a sikeres sportoló a társadalom tagja, a sport pedig gazdaságnövelő tényezőként jelenik meg. A sportolót a regionális tehetségmegtartó erő részeként, a területi fejlődés érdekében hatásos megtartani. A versenyképesség egységes fogalma meghatározott az Európai Unió⁹, és Lengyel¹⁰ által, amely szerint „a vállalatok, iparágak, régiók, nemzetek és nemzetek feletti régiók képessége relatíve magas jövedelem és relatíve magas foglalkoztatottsági szint tartós létrehozására, miközben a külgazdasági (globális) versenynek ki vannak téve”. A sport, mint a globalitás egyik meghatározó része a gazdaságban, az iparban, a társadalomban. Az EU második kohéziós jelentésében az Európai Versenyképességi Jelentésekben a régiók versenyképességét az életszínvonal növekedésével, a magas foglalkoztatási rátával jellemzik a fenntarthatóság jegyében¹¹. A versenyképesség fogalma kiegészül a jól-lét, a társadalmi haladással¹². A sportolók, a sport a gazdaságra, a társadalomra való hatásaiban az életszínvonal emelését eredményezi, mint a sportolói, nemzeti identitás, a siker a sporteredmények területén, a vállalati, helyi kormányzás imázsalakító részeként, a sportolói kompetenciák kibontakozásával, a sportolói szocializáció alapján. A sport helyi megjelenésével, társadalmi-, gazdasági folyamatokban a regionális fejlődés része, a nemzetközi sportversenyek megrendezése hatással van a helyi foglalkoztatásra, a szolgáltatások piacára, a sport, az egészség terjesztésében, a jólét, az egészséges társadalom érdekében.¹³ A térségek versenyképességének endogén jellegű piramismodelljében a sportoló több szinten jelenik meg. A régió versenyképességében a sportoló, a sport, a humán tőke, társadalmi tőke, regionális identitás, regionális elérhetőség és infrastruktúra részeként jelenik meg. Az életszínvonal növelésében kiemelt szerepet kap a foglalkoztatottság, a munkahelyteremtés. Ennek a lokális szinten való megjelenése kiemelt szerepet kap a versenyképességben. A sportoló a munkaerő-piacon megjelenhet a sportteljesítményével, mint profi sportoló, sport szakemberként, mint edző, sportvezető, vállalatoknál az egészség, fenntarthatóság, szponzoráció, vállalati image kreátor, a sport policy számára a területfejlesztési stratégia sportszakembere, a lokális sportgazdaság fejlesztésének profeszionális munkaereje.

2. A sport és a területiség fejlődése

A területfejlesztési stratégiák az Európai Unió meghatározó elemei, amelyek Magyarországon is jelentős változásokat eredményeznek, a területi és társadalmi tőke részeként. A sport, mint új gazdasági elem, ennek részeként jelenik meg, és hatással bír a munkaerőpiacra, valamint a vállalatok humán erőforrásában is egyre fokozódó a szerepe. A gazdasági versenyképességben a sport a növekedés faktoraként jelenik meg. Az Európai Unió által meghatározott fejlesztési tevékenység számos esetben a gazdasági és stratégiai érdekek érvényesülését szolgálják.¹⁴ A fejlesztési politika irányelvei az elmaradottság enyhítésére, a társadalmi-, gazdasági egyensúly fenntartására, a versenyképesség növelésére irányulnak. Az Európai Közösséget létrehozó szerződés (EKSz.) 177. cikke¹⁵ elsőként fogalmazta meg a fejlesztéspolitika céljait és elveit, amelynek egyik kiemelt pontja fenntartható gazdasági és társadalmi fejlődés biztosítása. Az új európai trendek a dinamikus fejlődő területeket elszakítják a kevésbé fejlett részekről, és ez a gazdasági és a társadalmi különbség fokozódó problémákat jelent. A területfejlesztési politika ezen a területen tud beavatkozni olyan fejlesztési stratégiával, amely az adott területen meglévő sajátosságokra építve növeli a versenyképességet. Ilyen fejlődési irány a sport és annak területi, gazdasági-, társadalmi megjelenése. Az európai integrációs folyamatok célja az országok és régiók közötti fejlettségi különbségek mérséklése, az elmaradott térségek felzárkóztatása, amelynek egyik hajtóereje a sport is.

A területfejlesztés célrendszere hosszú távú stratégiával alakítható ki, amelyben megjelennek mérhető és kevésbé mérhető elemek. Az általános célok közül a kiegyensúlyozott növekedés, a regionális különbségek csökkentése kevésbé mérhető, míg a munkahelyteremtés, a munkanélküliség enyhítése, az infrastruktúra kiépítése konkrét, és mérhető célokat tartalmaz. A regionális politika céljainak megvalósításához a pénzügyi eszközök, a központi szabályozás és az infrastrukturális beruházások szükségesek.¹⁶ Az Európai Unió az egyik legfontosabb stratégiai célkitűzésként jelöli meg a kiegyensúlyozott a fenntartható regionális fejlődés gondolatát, amelyből a tagállamok részesülnek. Azonban figyelemmel kell lennünk arra, hogy a területi kohézió is változik, a területi kategóriák átértékelődnek¹⁷, amely az ágazati szegmensek változásával jár. A lakosság életminőségének javulásában, a szolgáltatások számának és színvonalának emelkedésében, a hozzáférés lehetőségében is megmutatkozik¹⁸.

A régióknak egyre jelentősebb a gazdasági-, kulturális szerepe, amelyvel hatást gyakorolnak a saját országuk társadalmi, politikai viszonyaira.

Az Európai Unió a fejlesztés több szegmensét erősíti, de „minden fejlődés (változás) térbeli is, a földi térben zajló társadalmi fejlődés mindig területi is.”¹⁹ A fejlettség többdimenziós jellege az Unió stratégiában is megjelenik, amelynek számos oldala van, és jelenheti a humán tőke nagyságát, a gazdaság teljesítményét, bizonyos intézmények meglétét és az értéktartalmakkal való kapcsolódását. A regionális politika a gazdasági változások tükrében új irányokat, trendeket képvisel, amelyben a tömegtermelést felváltja a versenyelőny kialakításában a tudás, az információ és az innováció²⁰, a sport kapcsolódik az érintett területekhez.

Az Európai Bizottsági „Sport Európai Dimenziójának Fejlesztése” című 2011-es publikációban²¹ szerepet kapott a kettős karrier kérdése. A sporttal kapcsolatos tevékenységekben az EU lépéseket tett a szakpolitika kidolgozása, a testmozgást és a sportot támogató együttműködések előmozdítása tekintetében. A 2014–2020-as időszakban első alkalommal biztosítottak külön költségvetési tételt a sport területén indított projektek és működő hálózatok támogatására.²²

2011 májusában elfogadott sport-munkaterv kidolgozásakor, a 2011-2014-es évekre vonatkozóan, az Európai Unió Tanácsa határozatban írta elő, hogy egy, a kettős karrierre vonatkozó uniós iránymutatásokat tartalmazó dokumentumot kell kiadni 2012 végéig.²³ (A Tanács dokumentumainak nyilvántartása) Az iránymutatások 2012-ben kerültek nyilvánosságra. Az Unió egyre nagyobb figyelmet fordított a kettős karrier kiépítésének támogatására. A javaslatok végrehajtásának magyarországi első lépése az angol nyelven kiadott iránymutatások magyarra fordításával indult el.²⁴ Ezzel Magyarországon is elkezdődött az élsportolói modell kiépítése.

A hazai fejlesztéspolitika törekszik az Európai Unió irányelveit követni, amelyben a sport egyre intenzívebb szerepet kap. A 2005 júniusában elkészült az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió és Országos Területfejlesztési Konceptió is, amely 2013-ig időszakra vonatkozik, amelyben a sport, rekreáció, és az ehhez köthető sportfejlesztések még kevésbé jelennek meg. A 2035-ig terjedő további fejlesztési tervekben már, az Európai Unió irányelvek hatására szerepelnek a sporttal összefüggő infrastrukturális fejlesztések, a fenntartható fejlesztések alapján.²⁵ Az Európai Unióban a fenntarthatóság kérdésköre a 70-es években válik kiemelt területté.²⁶ A fenntarthatósági stratégiai célkitűzéseket²⁷ a „Környezetvédelmi Akcióprogramokban” mutatták be. Ezekben főként a fenntartható fejlődés környezetvédelmi vonatkozásai szerepelnek nagyobb arányban, a társadalmi-szociális dimenziók pedig kevésbé meghatározó szerepet játszanak benne.²⁸

A rendszerváltás negyedszázada óta már generációváltások, jelentős gazdasági és társadalmi változások történtek²⁹, amely a sport rendszerére is jelentős hatással bírtak.³⁰

A hazai területfejlesztési stratégiák részeként a sport az utóbbi évtizedben jelent meg. Az I. Fejlesztésben egyáltalán nem jelent meg, Az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptióban (2005-ben készült el) és az Országos Területfejlesztési Konceptióban (2013-ig, és 2035-ig terjedő időszakra vonatkozik) egyre nagyobb hangsúlyt kapott a sport. A területfejlesztési stratégiák részeként a sport a Regionális Fejlesztés Operatív Programban (ROP) jelenik meg. A sport és a területfejlesztés kapcsolódási pontjai főleg a sportgazdaság, sportszakember-képzés, sportturizmus, szabadidősport, versenysport területekhez köthető. A régió sokféle értelmezésében³¹ a regionális versenyképességet meghatározza az infrastruktúra fejlettsége^{32,33}, amely a sportinfrastruktúrában is megnyilvánul, és gazdasági fejlődést is eredményez. A sport társadalmi-, gazdasági jelentőségének növekedésével egyre több és fontosabb kapcsolódási pont alakult ki a sport funkcióival³⁴ és a területi tőke elemeivel. A sport a tömegtársadalom termékeként³⁵, sokarcúságával³⁶ egyre erőteljesebben érvényesül a gazdaságban és a társadalomban egyaránt, hiszen a megnövekedett szabadidőben a sport kiemelt szerepet képvisel a munka mellett.

Magyarországon a Regionális Fejlesztésben a fenntartható regionális fejlesztéshez tartozik a sport, amely magában foglalja a társadalmi, gazdasági és környezetvédelmi dimenziót. A sportfejlesztések segíthetik más ágazatok fejlesztését, valamint a többi ágazat is hozzájárulhat a sportfejlesztésekhez. A területfejlesztésben döntéshozók sport felé megnyilvánuló attitűdje nagyban meghatározza a sport érvényesülését, gazdasági jelentőségének kihasználását. A sport egy régió fenntartható társadalmi és gazdasági fejlődésben, a polgárok életminőségének javításában szerepet vállalhat, amennyiben megfelelő stratégia áll mögötte.³⁷ Hazánkban a sportfinanszírozást a Sporttörvény³⁸ foglalja keretbe. Jelenleg a sportfinanszírozás követi a sport dinamikus változását. A bevételi oldalon az állami finanszírozás, a magánfinanszírozás és vegyes sportfinanszírozás jelenik meg. A kiadási oldalon a bevételekből részesülők jelennek meg, a sportolók, a sportszervezetek és a sportigazgatás.

3. Regionális versenyképesség és a sportolói humán tőke

A területi tőke a régió versenyképességének meghatározó eleme, amelyben „a területi tőke a területrendszerben rendelkezésre álló, s felhalmozott

gazdasági, társadalmi és kulturális tőkék metszéspontja, közös felülete, azon elemek összessége, amelyek az adott helyre jellemzőek, s csak abban és csak ott értelmezhetők”³⁹. Camagni⁴⁰, a területi tőke elméletének megalapozója a tőkejavak modelljében „hard” és „soft” tényezőket azonosít, valamint formális és informális folyamatokat különböztet meg. Formális szinten a tőke-javak, munkaerő, tudás, innováció egysége a hely pozicionálásában, elhelyezkedésben és a róla kialakult vélemények alapján jelenik meg. A területi tőke sikeressége, gazdasági, társadalmi és kulturális folyamatok összessége. A humán tőke a társadalmi tőke részeként vesz részt a vállalatok és a régió versenyképességében a sportoló vonatkozásában. A humán erőforrás regionális vetületében a fejlődést hordozó erőforrás tényezőiként és hatásmechanizmusának kiemelt elemeként jelenik meg az emberi tényező, az életminőség, az életkörülmények, a tudás és ismeretközlés és -átadás hálózata, és a települési innovációs milió⁴¹. A munkanélküliség, a foglalkoztatottság a vállalatok számára is lényeges terület, hiszen a gazdasági eredményességük feltételét jelenti. A vállalatok számára a tehetség modell kidolgozása a vállalati stratégiában meghatározó, amely által a humán tőke kockázatukat csökkenthetik.⁴²

A régióközpontúság a globális tehetségmenedzsment kihívásainak fejlődési pályája, hiszen a vállalatok számára a földrajzi területi elhelyezkedés stratégiai elem. A régiók egyéni fejlődési pályájuk révén a helyi sajátosságok, adottságok kihasználásával egyéni utakat járnak be, amelyhez sajátos stratégia szükséges, amely a tehetségstratégiára is vonatkozik. A tehetségmenedzsmentben a kompetenciák megfelelő felhasználása eredményezi a sikeres együttműködést, a fejlődési pontok megtalálását. A tehetség a területiségben identitásnövelő funkcióval bír, amely jelenti az egy területen élők sikerrel való azonosulását⁴³.

A sportban szocializált személyek sajátos kompetenciákkal rendelkeznek, amelyek kibontakozása több területen érvényesül. A munkahelyi kompetenciák, a humán erőforrás menedzsment puha tényezői összefüggést mutatnak a sportolói képességekkel. A sportolói tehetség a sportolói életútprogram része, amelynek stratégiája megalapozza a sportolói karrier útjait a civil életre vonatkoztatva is.⁴⁴ A vállalati tehetségmenedzsmentben a vállalatok a tehetségek bevonásával, megtartásával értéket teremtenek, amely a gazdasági-, társadalmi hasznosulást eredményezi a regionális versenyképességben. A sportolói tehetségek a sportban megszilárdult kompetenciáik kihasználásával a humán tőkét erősítik ebben a folyamatban.

A területi tőke a regionális versenyképességet meghatározó materiális, immateriális és vegyes tőkeelemek⁴⁵. A társadalmi tőke pedig a területi tőke

eleme, amelynek része a humán kapcsolatok, a bizalom, a vállalkozásokat vonzó gazdasági környezet.⁴⁶ A sport, a sportoló ebben a folyamatokban a humán tőke részeként vesz részt, kibontakoztatva a sport funkcióit, társadalmi-, gazdasági értékeit. Regionális tényezőként van jelen a területi versenyképességben a humán tőke, amely befolyásolja a gazdasági növekedést, amelynek kiemelt része a tudás, az innovatív megoldások integrálása, fejlesztése.⁴⁷

A vállalati beágyazódás a sport eszközrendszerével, a társadalmi szerepvállalást a területi tőkét erősíti a régió szintjén. Ebben a társadalmi tőke, amelyben a sport is kiemelt részt képvisel egyre dinamikusabban jelenik meg. A 19. század második felétől a kultúra a gazdaság vitalitásának tényezőjévé, a gazdasági innováció dinamikájának meghatározójává vált. A regionális kultúra és a szervezeti kultúra kölcsönhatása jelenik meg a lokális társadalmi felelősségvállalásban. A globális piacon szereplő nemzetközi vállalatok versenyelőnyként kezelik a kultúra régióra gyakorolt hatását. A vállalatoknak a régióba való beágyazódását vizsgálta a Corporate Culture and Regional Embeddedness (CURE) projekt, amelyben láthatóvá vált, hogy a kultúra meghatározza a régió egyéniségét, amely a vállalatok számára versenyelőnyként is kezelhető⁴⁸. A társadalmi szerepvállalás is jelentős ezen a téren, amely a helyi sport támogatásában nyilvánul meg⁴⁹, erősítve a társadalmi kohéziót és a regionális identitást. Erre használják fel a transznacionális vállalatok a sportot, mint eszközt a lokális gazdaságba, társadalmi közegbe való beágyazódáshoz.

4. A sportoló, a sport szerepe a területi tőkében

A sportoló megjelenése a területi tőkében társadalmi és gazdasági funkcióval bír. A sportolói szerepek ismeretéhez szükséges látnunk a sportszocializáció folyamatait, az abban kialakult képességeket, kompetenciákat, amely a társadalom és a gazdaság számára értékteremtő funkcióval bír. A sport és társadalmi szerepe megjelenik a sport pedagógiai hatásában, a kompetenciafejlesztésben, az egészséges életmód kialakításában, az életszínvonal emelésében. A sport tovább erősíti a képességeket, és új képességekkel ruházza fel a fiatalokat. A sportban való szocializáció és a sportban megnyilvánuló pedagógia a tanulási folyamatokat segítik a sportolók számára. Ezek az értékek azok, amelyek a munkaerőpiacon is a humán képességek közé sorolhatók, és egyre nagyobb jelentőséggel bírnak a munka világában is⁵⁰. A gyermekkori sportszocializáció, a sport életvitelszerű megjelenése az egészségdeterminánsokat pozitívan befolyásolja⁵¹.

Azonban szembe kell néznünk a sportolókat veszélyeztető elemekre. Az egyik az esélyegyenlőség kérdése, amely a munkaerő-piacon is jelen van, de a sportban is jelentkezik, akár a munkaerőpiaci vonatkozásban a gender területen, amely a sztereotípiák miatt alakult ki és a nemi szerepekben nyilvánul meg.⁵²

A sportkarrierben a sportoló a fiatalkor életvitelében jelenik meg jellemzően, de ez a folyamat a civil karrierhez képest kitolódhat, amely a munkaerőpiacon hátrányként kezelendő.⁵³ A sportolókat az élsport végeztével elengedik, amely a régió tehetségmentartó erejét gyengíti. A munkaerőpiacon való érvényesülés az élsport végeztével új szemléletet kíván. Európában az Európai Unió ajánlások megjelentek, hazai alkalmazásuk elméleti szinten elindult, a gyakorlati alkalmazás még folyamatban van. A probléma megoldására láthatóvá szükséges tenni, melyek azok az elemek, amelyek külső és belső tényezőként hatnak a sportoló pályafutására, és milyen fejlesztési megoldások válhatnak be. Ennek a koncepciónak a megoldására a sportolói életút programok jelentenek megoldást, amellyel a sportolói tehetség a területi humán tőke elemeként is érvényre jut, kompetenciái a régió tehetségmentartó erejében hasznosíthatóak.

A sportolói életút véghezvitelében veszélyként jelenik meg a sportszövetségek állami támogatásoktól való függősége, ezért lényeges a vállalati szféra felé történő orientálódás a sport területén is.⁵⁴ Ez a közeledés viszont kölcsönös előnyökkel jár. A vállalati szféra munkatapasztalattal, megfelelő végzettséggel rendelkező szakembereket keres, amely a humán erőforrásai „hard” kompetenciáit erősítik. Legújabb globális kihívások alapján egyre jobban a „soft” kompetenciák erőteljesebb figyelembevételre jelenik meg a vállalati szférában, hiszen a változó feltételekhez való alkalmazkodásban ennek van nagyobb jelentősége. A vállalatok ehhez alkalmazkodva az atipikus foglalkoztatási rendszerbe léptek be⁵⁵, és egyre jobban terjesztik ki ezt a fajta foglalkoztatást, amely akár költségcsökkentő és hatékonyságnövelő tényező.

A területi tőke vonatkozásában a területi identitásnak van kiemelt szerepe. A területi identitás erőssége a területen élők iránti bizalomban mutatkozik meg. A közösségi megjelenés, az ebben való aktív részvétel, és ezeknek az aránya jelzi a területhez való kötődés mértékét. A területi tőke vonatkozásában meghatározó a siker, amely identitásnövelő tényező. Annak a területnek, amelynek a közössége, gazdasága sikeres, a lakosoknak vonzóvá, követendővé, azonosulásra alkalmassá válik. A társadalmi elit kapcsolatában a társadalmi siker különösen függ a fejlettségtől és az elégedettség érzésétől, amely pozitívan hat a területi identitásra. Az elit kiválóan modellezi

a területi identitás és a társadalmi siker közötti szoros harmóniát⁵⁶. Az identitás elméleteiben a sportolói identitás és a nemzeti identitás között kapcsolat lép fel, amelyben a sport nemzeti identitást befolyásoló tényező, a területiségben is megjelenik. A regionális identitásra hatással van a lokális társadalmi közeg, amelyben a gazdasági-, és társadalmi szereplők beágyazódása jelenik meg, a sport területén való megnyilvánulása szponzorációban, sportinfrastruktúra fejlesztésben, a helyi kulturális tőkéhez való hozzájárulásban mutatkozik. Maga a siker, amely a regionális identitás mértékadója, a sportban szintén elsődleges szerepet kap. A helyi sportsikerek a területi identitást, ezzel együtt a társadalmi tőkét növelik. A regionális identitás mértéke ezek összességéből fakad, egymást erősítik. A sport és a sportoló megjelenése a regionális identitás elemeként a sportsikerekkel kezdődik és a sportolói, területi identitása által a tehetségét helyi szinten fejti ki.

A sportolói identitás alapján a sportoló a munkaerőpiacon is a sportban szerzett kompetenciái szerint érvényesül, a sporthoz köti, amely nem feltétlenül a sportban megjelenő munkakörökben nyilvánul meg, hanem szponzorációban, a területi sportfejlesztés részeként, a sportesemények látogatójaként, amely a gazdaság számára is bevételt generál, továbbá ez a szülő gyermekének a sporthoz való viszonyát, az egészséges életmód hiteles képviselőjeként jelenik meg. A területi fejlesztésben, a regionális versenyképesség elemeként a humánerőforrás, sportgazdaság fejlesztés, területi identitás, sportolói tehetség, életszínvonal növelő tényező szerepekben jelenik meg a sportoló.

5. A sportolói humán tőke területi megoszlása

Kutatásunk célja feltárni a hazai régiókban megmutatkozó különbségeket a sportolói regionális tehetségmegtartó erő részeként. Vizsgáljuk, hogy oszlik meg területileg a sportolói támogatás, mennyire jelenik meg a sportoló a kettős karriert támogató rendszerben, és a régiókban milyen eloszlást mutat. Mindezt a sportolói oldalról mutatjuk be. Kérdésként fogalmazódik meg, hogy a sportolók mennyire támogatottak hazánkban? Ez területileg változik-e? Mennyire jelent a sportolók számára tehetségmegtartó erőt a területi támogatás?

A felmérés egyik részét kérdőíves módszerrel végeztük, az elemszám, 1019 (N=1019), a kérdőív megerősítését szolgálták a sportolói mélyinterjúk, amelyben 15 élsportolót kérdeztünk meg.

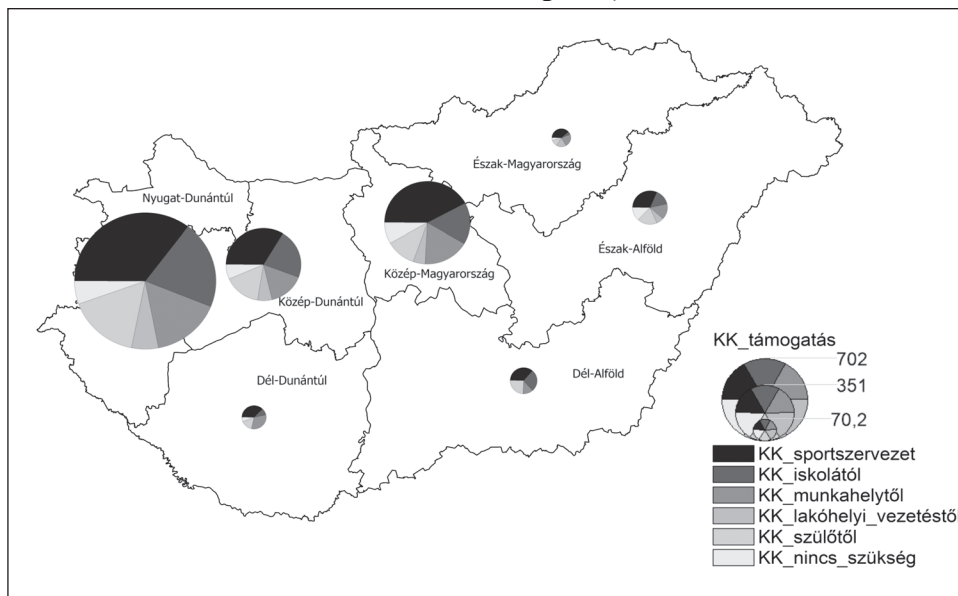
A vizsgálatban szereplő adatok feldolgozása és összesítése a Microsoft Excel 2016-os verziójával történt (Microsoft, (2016), Redmond, Washing-

ton: Microsoft) az elemzések elkészítéséhez az SPSS 24-es verzióját használtuk (IBM Corp., 2016, IBM SPSS Statistics for Windows, Armonk, NY: IBM Corp.). A minta bemutatásakor leíró statisztikát, konfidencia intervallumok összehasonlítását, Khi-négyzet, Kruskal-Wallis, Mann-Whitney próbákat, Spearman-féle rangkorrelációt alkalmaztunk. A statisztikai szempontból szignifikáns eredmény valószínűségét, a közmegegyezésnek megfelelően $p < 0,05$ -ös szinten határoztuk meg, ennek megfelelően az ábrákon a 95%-os konfidencia intervallumok szerepelnek.

Khi-négyzet próbával vizsgáltuk, hogy a régiók esetében eltér-e az, hogy a vizsgálati személyek kitől tartják szükségesnek a kettős karrier támogatását, illetve azt, hogy lakóhelyükön kaptak-e ilyen támogatást, véleményük szerint a támogatás ösztönözné-e a lakóhelyükön maradási. A régiók szerint nem találtunk különbséget a Kettős karrier (továbbiakban KK) forrásának tekintetében (Khi-négyzet=12,37; SzF=30; $p=1$). (1. térkép)

1. térkép: Szükség van kettős karrier támogatására (a sport melletti szakmai pálya építése)?

Map 1.: Do you need dual career support (building a professional career next to sports)?

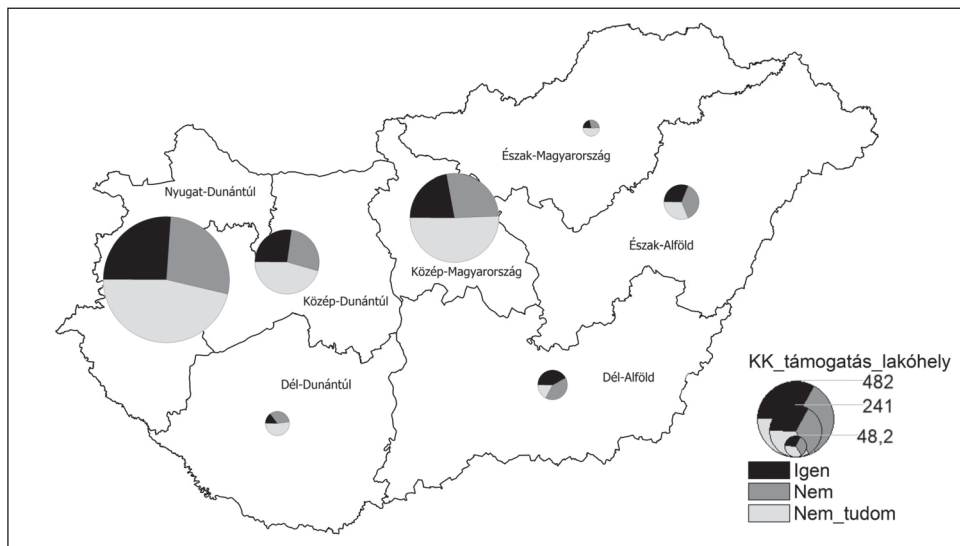

Forrás: saját szerkesztés

A különböző régiók között jelentős eltérés mutatkozott viszont abban, hogy a vizsgálati személyek kaptak-e lakóhelyükön támogatást (Khi-négyzet=22,3; SzF=12; $p=0,03$), illetve abban, hogy az önkormányzattól milyen jellegű támogatást kaptak (Khi-négyzet Monte Carlo szimulációval=70,36; SzF=30; $p<0,001$). A lakóhelyen maradási azonban a vizsgálati személyek saját véleménye szerint nem befolyásolná a KK támogatás (Khi-négyzet Monte Carlo szimulációval=17,21; SzF=12; $p=0,14$). (2, 3, 4. térkép)

2. térkép: Van-e a sportolóknak kettős karrier támogatása a lakóhelyén?

Map 2.: Have an athlete dual career support in their area of residence?

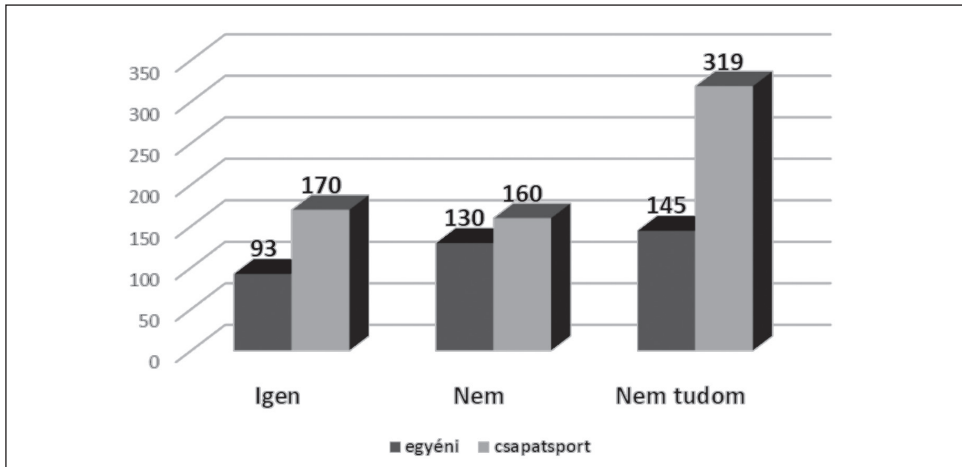

Forrás: saját szerkesztés

A csapatsportolók sokkal nagyobb arányban kap KK-t a lakóhelyén (Khi-négyzet=14,35; SzF=2; $p=0,001$)(N=1017) (1. ábra)

1. ábra: Van-e a sportolóknak kettős karrier támogatása a lakóhelyén?

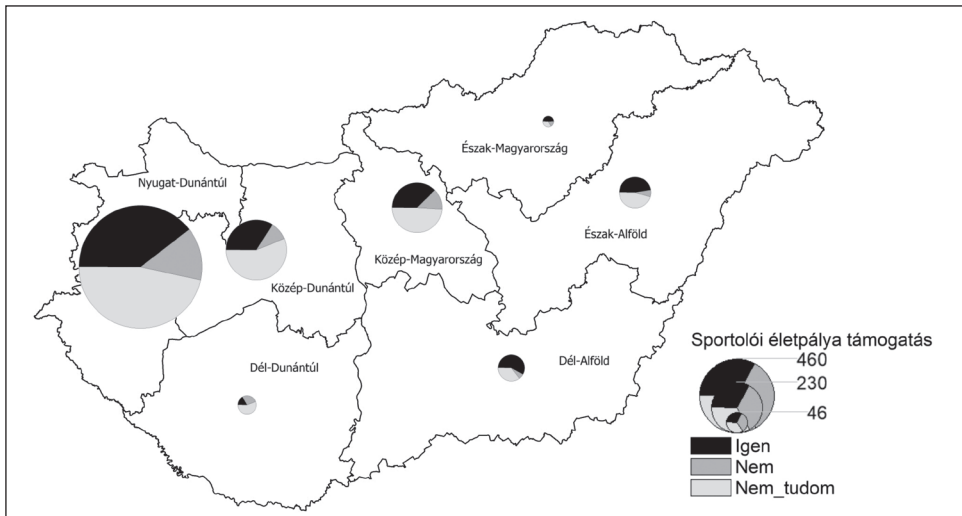
Figure 1.: Have an athletes dual career support in their area of residence?

Forrás: saját szerkesztés

3. térkép: Amennyiben a lakóhelyén sportolói életpályához támogatást kapna, maradna a jelenlegi lakóhelyén életvitelszerűen?

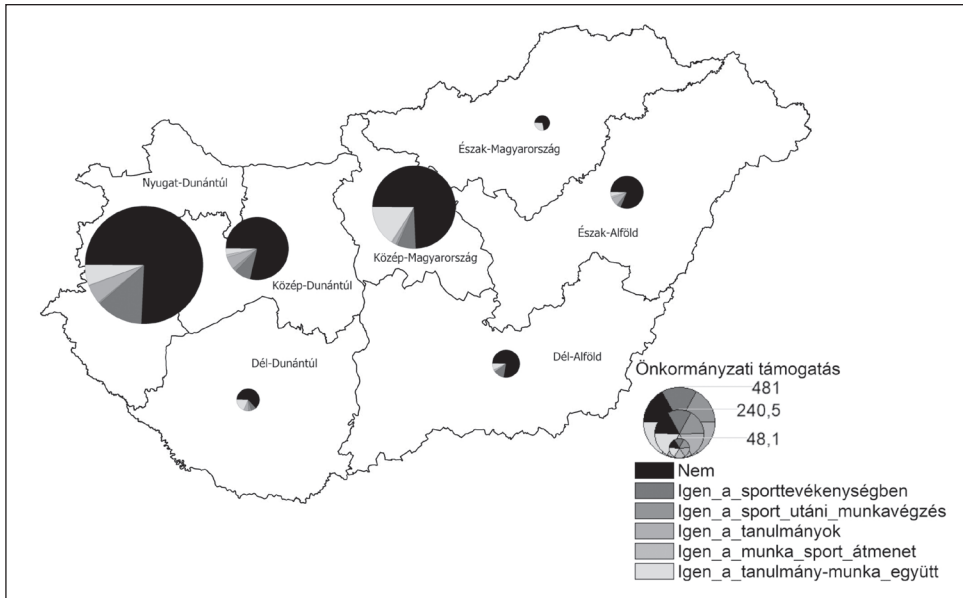
Map 3.: Have an athletes dual career support in their area of residence?

Forrás: saját szerkesztés

4. térkép: Kap-e/ kapott-e a helyi önkormányzattól támogatást?

Map 4.: Do you receive/ received support from your local government?

Forrás: saját szerkesztés

A sportolói mélyinterjú alanyai jelenlegi és volt élsportolókból áll. Sportágakban megjelenik a labdarúgás, kosárlabda, kézilabda, atlétika, tenisz, triatlon, ökölvívás, kick-bokszt, testépítés, maratoni kajak. Az élsportolók eredményeiket tekintve világbajnokok, világbajnoki helyezettek, vagy jelentős nemzetközi sportági eredménnyel rendelkeznek. A mélyinterjú kérdései a kérdőív kérdéseivel megegyeztek, viszont a sajátos élsportolói karrierútnak megfelelően szélesebb körben volt lehetőség megismerni a témakörrel kapcsolatos véleményeket, lehetőségeket, karrierutakat, tapasztalatokat. A mélyinterjú területiséget nem mutatja, csak az egyéni élsportolói karrierutakat mértük fel.

Az interjúk alapján a kettős karrier támogatásának a szükségességével kapcsolatban a kérdőíves megkérdezésnél erőteljesebben vált láthatóvá, hogy az élsportolók kiemelt jelentőségűnek érzik. A lakóhelyi kettős karrier támogatásában nem ismertek a lehetőségek az élsportolók számára. A csapatsportokban a nagyobb sportszervezeteknél törekvések fellelhetőek a kettős karrier vonatkozásában, de nem kidolgozott stratégiai céllal jelenik meg, hanem edzői, személyes támogatás alapján. A régió tehetség-

megtartó erejét nagyban jellemzi, hogy a sportolók mennyire maradnának a sporttevékenységük helyszínén életvitel szerűen. Ez alapján a sportolók bizonytalanok, talán nem is a támogatás mértéke az, ami befolyásolná őket, hanem az életpálya modell, amiben elképzelhetik magukat a civil pályán is. Az önkormányzati támogatás megléte a lakóhelyen, amely a sportkarrierhez vagy a civil pályához segíti a sportolókat, kevésbé jelenik meg. Kisebbségi mértékű támogatás, amely főként anyagi és eredményesség után érkezik, az fellelhető, de a sportolói kettős karrier támogatásában nem ismertek helyi önkormányzati stratégiák a sportolók számára.

6. Összefoglalás

Területiség és a versenyképesség duális értelmezésében, amely Huggings és mtsai⁵⁷, Camagni⁵⁸, Gardiner és mtsai.⁵⁹ kutatásaiban láthatóvá váltak, hogy a területi tényezők hatással vannak a versenyképességre. A piaci versenyképességet a termelékenységgel hozzák összefüggésbe, amelyben a gazdasági versenyelőnyök érvényesülnek. A versenyképesség meghatározója a foglalkoztatottság⁶⁰, amely a sport területén kihívásokat rejteget magában. A nemzetközi fejlesztéspolitika kiemeli a társadalmi szegmens jelentőségét.⁶¹ A regionális politika versenyképességében szükséges a nemzetközi irányvonalakat is figyelembe venni, amelybe innovatív elemként a sport egyre erősebben képviseli magát. A sport és a sportoló társadalmi, gazdasági érvényesülése Európai Unió szinten is megjelenik, a sportolói kettős karrier stratégiai kiépítése 2011-től nemzetközi politikában is támogatottságot nyert.⁶² A hazai fejlesztéspolitikában a sport az utóbbi évtizedekben érvényesült, bár területileg változó mértékben. A sport globalizáltsága a világ gazdasági tengelyében egyre erősebben jelenik meg, mint iparág. A sport funkciói, amely megnyilvánulása gazdasági-, társadalmi hatásokban látható, a térségek versenyképességére is hatással vannak, a sportolói identitás⁶³, a nemzeti identitás, a sportolói sikeresség, a vállalati beágyazódás révén, valamint az életminőség fokozásában, mint egészségtényező. Gazdasági szempontból a sportversenyek gazdaságélénkítő hatással bírnak⁶⁴, amely a sportgazdaságot húzóágazattá tette. A sportolói humán tőke megjelenése a gazdaság és a társadalom több szintjén érvényesül, mint az egészséges társadalom, a nemzeti identitás, a sportgazdaság nemzeti jövedelmet növelő hatásaként. A területiség a versenyképességben az EU-ban is kiemelkedő szerepet képvisel, amely a gazdasági stratégiák irányait határozzák meg⁶⁵. A területi fejlesztésekben a sport megjelenése a versenyképességet erősíti a gazdasági-, társadalmi hatásaival. A sportoló a területi

versenyképesség elemeként, mint humán tőke jelenik meg, amely a felhalmozott gazdasági, társadalmi és kulturális tőkék metszéspontja⁶⁶. A sportoló, mint a területi tőke eleme, és a sportolói kompetenciák érvényesülése, a sportolói identitás további hasznot jelent a régió számára.

Felmérésünkben a sportolói támogatottságot vizsgáltuk, annak megoszlását a régiókban. Regionális megközelítésben kisebb eltérések láthatóak a sportolói kettős karrier támogatásában. Régióként eltérő, hogy milyen jellegű, milyen területről érkezett a támogatás, főként a sportszervezet az a helyszín, ahol megjelenik a sportolói életút modell részeként. A mélyinterjú alapján a sportolók az egyesületi környezetben kapják meg azokat az instrukciókat, amelyek hozzásegítik a sportolókat a karrierjükben és ez jelentheti a kettős karrier támogatását is. Ami érdekes, hogy a lakóhelyi vezetéstől nem várják el a kettős karrier támogatását annak ellenére, hogy a helyi önkormányzat érdeke a tehetségmegtartó erő növelése. A mélyinterjúkban elhangzottak szerint az önkormányzati támogatásokban nem részesülnek, nem ismerik, hogy lenne ilyen jellegű támogatás. A helyi kettős karrier támogatás megoszlásában látható, hogy régióként eltérő ennek a támogatásnak a jelenléte, kevésbé ismert és mutatkozik meg a sportolói karrier támogatása Dél-Dunántúlon, Dél-Alföldön, Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon. A régió gazdasági mutatói alapján is fellelhetőek az eltérések, a versenyképességi tényezők megjelenése, az innovációra való törekvések, amelyben a társadalmi hasznosulás, a területi tőke elemei erősebben érvényesülnek. A sportági specifikációban látható, hogy a csapat-sportokban erőteljesebben megjelenik a sportolók kettős karrierjének támogatása. Az innovatív versenyképesség növelő eszközök megjelenése, mint a sportgazdasági tényezők felhasználása, ezeken a területeken kevésbé érvényesülnek. A régió tehetségmegtartó erejének erősségét kevésbé igazolja a sportoló lakóhelyén való maradása, mivel a támogatás ellenére is bizonytalan válaszok érkeztek. Ezt kiegészítve a mélyinterjú alapján az látszik, hogy ennek a háttérben az áll, hogy a sportolók számára nem ismertek a kettős életpálya modell támogatás elemei, nem is ismerik ezeket a programokat. Önkormányzati támogatásban kevésbé részesülnek, részesültek, így számunkra nem ismert az ilyen jellegű támogatás.

A sportolói életpálya modell kialakítása a régió számára a területi tőke növelésében jelentős hatással bír. A sport olyan része a versenyképességnek, amely gazdaságilag és társadalmilag is hatással van a terület innovatív fejlesztésére. Ehhez viszont a humán tőke fejlesztését, megtartását is figyelembe kell venni, növelni annak megtartó erejét.

JEGYZETEK / NOTES

1. Dicken Peter (2015): *Global Shift. Mapping the Changing Contours of the World Economy* (7th ed). The Guilford Press, New York.
2. Lengyel Imre (2016): A megyék versenyképességének néhány összefüggése a megújult piramismodell alapján. In: Lengyel Imre, Nagy B. (szerk.) *Térségek versenyképessége, intelligens szakosodása és újraiparosodása*, JATEPress, Szeged, 143–161. old.
3. Huggins Robert, Izushi Hiro, Prokop Daniel, Thompson Piers (2014): *The Global Competitiveness of Regions*. Routledge, Abingdon and New York.
4. Camagni Roberto – Capello Roberta (2010): *Macroeconomic and territorial policies for regional competitiveness: An EU perspectives*. *Regional Science Policy & Practise*, 1, 1–19. old.
5. Gardiner Ben, Martin Ronald, Tyler Peter (2004): *Competitiveness, Productivity and Economic Growth across the European Regions*. *Regional Studies*, 9, 1045–1068. old.
6. Samuelson Paul A., Nordhaus William D. (2012): *Közgazdaságtan* (19. kiadás). Akadémiai Kiadó, Budapest.
7. Porter Michael E. (1990): *The Competitive Advantage of Nations*. The Free Press, New York
8. Storper Michael (1997): *The Regional World*. The Guilford Press, New York. 20. old.
9. EC (1999): *Sixth Periodic Report on the Social and Economic Situation and Development of Regions in the European Union*. European Commission, Luxembourg. 75.old.
10. Lengyel Imre (2000): *A regionális versenyképességről*. *Közgazdasági Szemle*, 12, 962–987., 974.old.
11. EC (2001): *Second Report on Economic and Social Cohesion*. European Commission, Brussels.37. old.
12. Stiglitz Joseph E., Sen Amartia, Fitoussi, Jean-Paul (szerk.) (2010): *A Bizottság jelentése a gazdasági teljesítmény és a társadalmi fejlődés méréséről*. *Statisztikai Szemle*, 3., 305–320. old.
13. Máté Tünde, András Krisztina (2018): *Sportági szakszövetségek és városok, a nemzetközi sportrendezvények meghatározó tényezői*. In: Hamar, Pál; Köpf, Károly (szerk.) *Mozgás - biológia - sport - tudomány: Tanulmányok a 47. Mozgásbiológiai Konferencia előadásaiából*, Budapest, Magyarország: Magyar Edzők Társasága, 111-121., 18. old.

14. Debisso Kinga (2014): Az Európai Unió fejlesztési politikája. =Uniós szakpolitikák. Budapest, Szent István Társulat, 2014. 243-260. pp. (908.530 EU KK 0) ed: Sport és társadalom, Magyar Sporttudományi Társaság, 55-99.old.
15. Az Európai Közösséget létrehozó szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (Róma, 1957. 03. 25, utoljára módosítva a 2003-as Csatlakozási Szerződés által) konszolidált változat (2004. Május 1.) https://www.univie.ac.at/ri/eur/20040401/HU_EC_Treaty_Vienna.pdf
16. Bocsor Márk, Kengyel Ákos, Szűcs András (2000): A területfejlesztési politika új irányai az Európai Unióban. Közgazdasági Szemle, XLVII. évf., 2000., 932-948. old.
17. Szabó Pál, Kukely György, Bártfai Gergely (2019): Társadalmi, gazdasági és területi kohézió a XXI. század Kelet-Közép-Európájában. Közép-Európai Közlemények XII.évf.2019/1. No.44. 9-26. old.
18. Dancs Szegner Henriett (2003): Sport structures - Sport and Globalisation, The Economics of Professionals Sports and Olympic Games - edited by Gregory T. Papanikos, Athens Institute for Education and Research, Athen, 161-168.old.
19. Nemes Nagy József (1998): A tér a társadalomkutatásban. A szerző hasonló címen megjelent könyvének kézírata, Kiadta a Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest, 261. old.
20. Porter (1990) 855.old.
21. Lisszaboni Szerződés 2007 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT>
22. Európa Parlament Sport: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/143/sport>
23. Dual career guidelines EU http://ec.europa.eu/assets/eac/sport/library/documents/dual-career-guidelines-final_en.pdf
24. A Tanács dokumentumainak nyilvántartása <https://www.consilium.europa.eu/hu/documents-publications/public-register/>
25. Nemzeti Fejlesztési Terv Regionális Fejlesztés Operatív Programja https://www.palyazat.gov.hu/nft_i_operativ_programok
26. Európai Unió fenntarthatóság www.ff3.hu/unio.html
27. A fenntarthatósági stratégiai célkitűzések <http://europa.eu.int/comm/environment/eussd/>
28. Szegnerné Dancs Henriett (2006): A sport szerepe és lehetőségei a regionális fenntartható fejlődés biztosításában. Semmelweis Egyetem, Testnevelési és Sporttudományi Kar Nevelés-, és Sporttudományi Doktori Iskola, doktori értekezés

29. Gulyás László (2009): A magyar gazdaság története a rendszerváltástól napjainkig. In: Gulyás László szerk. (2009): Gulyás László (szerk.): A modern magyar gazdaság története. Széchenyitől a Széchenyi-tervig. JATE Press-Szegedi Egyetemi Kiadó. 175–188. old.
30. Faragó Beatrix, Konczosné Szombathelyi Márta (2017): Social evaluation of sport on the way of local development. In: Bukor, József; Korcsmáros Enikő (szerk.) A Selye János Egyetem 2017-es "Érték, minőség és versenyképesség - a 21. század kihívásai" Nemzetközi Tudományos Konferencia, Komárno, Szlovákia: Selye János Egyetem, 620 old., 75-85. old.
31. Enyedi György (2005): Milyen régió kell nekünk? Hozzászólás a Tóth József interjúhoz, Élet és Tudomány, 2005/2. sz. 59.old.
32. Lengyel Imre (2001): Iparági és regionális klaszterek: tipizálásuk, térbeliségük és fejlettségük főbb kérdései. *Vezetéstudomány*, 2001 10, 19-43. old.
33. Ehrlich Éva (1989): Az infrastruktúra és a szolgáltatások szerepe a regionális versenyképességben.
34. Mcpherson Barry D., Curtis, James E., Loy John W. (1989): *The Social Significance of Sport: An introduction to the sociology of sport.* Human Kinetics
35. Bakonyi Tibor (2004): *Civil álom, politikai állam, Doktori Értekezés, Budapest 2004*
36. Steenbergen Johan, De Knop Paul, Elling Agnes H.F (2001): *Values and norms in Sport, Meyer&Meyer, Oxford, 2001*
37. Szegerné Dancs (2006) 169. old.
38. Sporttörvény (2004. évi I. törvény a sportról) <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0400001.TV>
39. Rechnitzer János (2016): A területi tőke a városfejlődésben: A Győr-kód. Budapest; Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 270 p. (*Studia regionum; Dialóg Campus szakkönyvek*), 25. old.
40. Camagni Roberto (2008): Regional competitiveness. Towards a concept of territorial capital. In: Capello, Roberta, Camagni, Roberto, Chizzolini, Barbara, Fratesi, Ugo (szerk.): *Modelling regional scenarios for the enlarged Europe.* Springer, Heidelberg, 33–46. old.
41. Rechnitzer János (2007): Az európai regionális politika és a városfejlődés. *Magyar Tudomány*, 6., 692–704.old.
42. Konczosné Szombathelyi Márta (2013): Tehetségmenedzsment, avagy a HR felelőssége In: Róbert Péter (szerk.) *Gazdaság és morál: tiszta társadalom, tiszta gazdaság: a 2012. június 12-i Kautz Gyula Emlékkonferencia válogatott tanulmányai.* 11. old.(ISBN:978-963-7175-78-7)

43. Bugovics Zoltán (2010) Az elitidentitás hátttere. *Tér és Társadalom* 24. évf. 2010/2. 17-29. p., *Tér és Társadalom*, XXIV. évf. 2: 17-29. old.
44. Faragó Beatrix (2015): *Élsportolók életpálya modelljei*. Budapest, Magyarország: Campus Kiadó
45. Camagni (2008) 33–46. old.
46. Jóna György (2013): A területi tőke fogalmi megközelítései *Tér és Társadalom* 27 (1): 30-51.old.
47. Gaál Zoltán, Szabó Lajos, Obermayer-Kovács Nóra, Csepregi Anikó (2010): *Successful Knowledge Management and Knowledge Sharing in Hungarian Enterprises*. Club of Economics in Miskolc: Theory, Methodology, Practice. 6(2, December), 11-18. old.
48. Konczosné Szombathelyi Márta (2014): Tehetség- és motivációs modell kidolgozásának kérdései a Tudományos és Művészeti Diákkör kapcsán. In: Mészáros Attila (szerk.): *A felsőoktatás tudományos módszertani és munkaerőpiaci kihívásai a XXI. században*. Széchenyi István Egyetem: Győr, 68-81.old.
49. Faragó Beatrix (2017): A sportstratégia ágazat erősödése Magyarországon a 2011-2016-os időszakban. *Tér-Gazdaság-Ember V.*: 3. 94-109. Paper: 2064-1176, 113 old.
50. Faragó Beatrix, Konczosné Szombathelyi Márta (2017): Strength of region's talent retentions: strengths of athletes. In: Karlovitz János Tibor (szerk.) *Essays in Economics and Business Studies*. Komárno: International Research Institute, 113-120. old.
51. Szakály Zsolt, Bognár József, Lengvári Balázs, Koller Ákos (2018): Effects of daily physical education participation on the somatic and motoric development of young students. *Hungarian Educational Research Journal (Herj)* 8:2 old. 24-38.,15 old.
52. Béki Piroska (2017): Sztereotípiák a sportban, avagy a női sport létjogosultsága napjaink magyar társadalmában. *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis Nova Series: Sectio Sport* 2017 44:171-189.old.
53. Gósi Zsuzsanna, Sallói István (2017): Rögös út a sportkarrier: A fiatal magyar labdarúgók karrieresélyei. *Magyar Sporttudományi Szemle* 18:(4 (72)) 11-19. old.
54. Gósi Zsuzsanna, Bukta Zsuzsanna (2019): Sportszövetségek a kiemelt sportágfejlesztés tükrében. *Taylor: Gazdálkodás- és Szervezéstudományi folyóirat, A virtuális intézet közép-európa kutatására közleményei* 36 46-55. 2019/2, 10 old.
55. Gósi Zsuzsanna (2017): Atipikus foglalkoztatási formák sportszervezeteknél. *Köztes Európa: Társadalomtudományi Folyóirat: A VIKEK Közleményei* 9:(1-2) 137-145. old.

56. Bugovics (2010) 17-29. old.
57. Huggins Robert és mtsai. (2014) 244. old.
58. Camagni Roberto (2002): On the Concept of Territorial Competitiveness: Sound or Misleading? *Urban Studies*, 13, 2395–2411. old.
59. Gardiner Ben és mtsai. (2004) 1045–1068. old.
60. EC (1999) 75.old.
61. Nemes Nagy (1998) 261. old.
62. Lisszaboni Szerződés 2007 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HUTXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT>
63. Faragó Beatrix, Konczosné Szombathelyi Márta (2018): Identity of athlets on the way of professional career as factor of regional identity. In: Korcsmáros Enikő (szerk.) *A Selye János Egyetem 2018-as X. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Selye János Egyetem, 67-79.*, 13 old.
64. Máté, András (2018) 18. old.
65. Debisso (2014) 55-99.old.
66. Rechnitzer (2016) 25. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM / REFERENCES

- A fenntarthatósági stratégiai célkitűzések <http://europa.eu.int/comm/environment/eussd/>
- A Tanács dokumentumainak nyilvántartása <https://www.consilium.europa.eu/hu/documents-publications/public-register/>
- Az Európai Közösséget létrehozó szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata (Róma, 1957. 03. 25, utoljára módosítva a 2003-as Csatlakozási Szerződés által) konszolidált változat (2004. Május 1.) https://www.univie.ac.at/ri/eur/20040401/HU_EC_Treaty_Vienna.pdf
- Bakonyi Tibor (2004): *Civil álom, politikai állam. Doktori Értekezés, Budapest*
- Béki Piroska (2017): *Sztereotípiák a sportban, avagy a női sport létjogosultsága napjaink magyar társadalmában. Acta Academiae Paedagogicae Agriensis Nova Series: Sectio Sport 2017(44): 171-189.old.*
- Bocsor Márk, Kengyel Ákos, Szűcs András (2000): *A területfejlesztési politika új irányjai az Európai Unióban. Közgazdasági Szemle, XLVII. évf., 2000., 932-948.old.*
- Bugovics Zoltán (2010): *Az elitidentiás háttere. Tér és Társadalom 24. évf. 2010/2., 17-29. old.*

- Camagni Roberto, Capello Roberta (2010): Macroeconomic and territorial policies for regional competitiveness: An EU perspectives. *Regional Science Policy & Practise*, 1, 1–19. old.
- Camagni Roberto (2002): On the Concept of Territorial Competitiveness: Sound or Misleading? *Urban Studies*, 13, 2395–2411. old.
- Camagni Roberto (2008): Regional competitiveness. Towards a concept of territorial capital. In: Capello, Roberta, Camagni, Roberto, Chizzolini, Barbara, Fratesi, Ugo (szerk.): *Modelling regional scenarios for the enlarged Europe*. Springer, Heidelberg, 33–46. old.
- Dancs Szegner Henriett (2003): Sport structures - Sport and Globalisation, *The Economics of Professionals Sports and Olympic Games* - edited by Gregory T. Papanikos, Athens Institute for Education and Research, Athen, 2003 161-168. old.
- Debisso Kinga (2014): Az Európai Unió fejlesztési politikája. =Uniós szakpolitikák. Budapest, Szent István Társulat, 2014. 243-260. (908.530 EU KK 0) Ed: Sport és társadalom, Magyar Sporttudományi Társaság, 55-99. old.
- Dicken Peter (2015): *Global Shift. Mapping the Changing Contours of the World Economy* (7th ed). The Guilford Press, New York.
- Dual career guidelines EU http://ec.europa.eu/assets/eac/sport/library/documents/dual-career-guidelines-final_en.pdf
- EC (1999): *Sixth Periodic Report on the Social and Economic Situation and Development of Regions in the European Union*. European Commission, Luxembourg.
- EC (2001): *Second Report on Economic and Social Cohesion*. European Commission, Brussels.
- Ehrlich Éva (1989): Az infrastruktúra és a szolgáltatások szerepe a regionális versenyképességben.
- Enyedi György (2005): Milyen régió kell nekünk? Hozzászólás a Tóth József interjúhoz, *Élet és Tudomány*, 2005/2. sz. 59. old.
- Európa Parlament Sport: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/143/sport>
- Európai Unió fenntarthatóság www.ff3.hu/unio.html
- Faragó Beatrix (2015): *Élsportolók életpálya modelljei*. Budapest, Magyarország: Campus Kiadó
- Faragó Beatrix (2017): A sportstratégia ágazat erősödése Magyarországon a 2011-2016-os időszakban. *Tér-Gazdaság-Ember V.*: 3. 94-109. old
- Faragó Beatrix, Konczosné Szombathelyi Márta (2017): Social evaluation of sport on the way of local development. In: Bukor, József, Korcsmáros Enikő (szerk.) *A Selye János Egyetem 2017-es "Érték, minőség és versenyképesség - a 21. század kihívásai"* Nemzetközi Tudományos Konferenciájának tanulmánykö-

- tete: Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie Univerzity J. Selyeho 2017, Komárno, Szlovákia: Selye János Egyetem, 75-85. old.
- Faragó Beatrix, Konczosné Szombathelyi Márta (2017): Strength of region's talent retentions: strengths of athletes. In: Karlovitz János Tibor (szerk.) Essays in Economics and Business Studies. Komárno: International Research Institute, 113-120. old.
- Faragó Beatrix, Konczosné Szombathelyi Márta (2018): Identity of athletes on the way of professional career as factor of regional identity. In: Korcsmáros, Enikő (szerk.) A Selye János Egyetem 2018-as X. Nemzetközi Tudományos Konferenciájának tanulmánykötete, (2018) 67-79.
- Gaál Zoltán, Szabó Lajos, Obermayer-Kovács Nóra, Csepregi Anikó (2010): Successful Knowledge Management and Knowledge Sharing in Hungarian Enterprises. Club of Economics in Miskolc: Theory, Methodology, Practice. 6(2, December), 11-18. old.
- Gardiner Ben, Martin Ronald, Tyler Peter (2004): Competitiveness, Productivity and Economic Growth across the European Regions. *Regional Studies*, 9, 1045–1068. old.
- Gósi Zsuzsanna (2017): Atipikus foglalkoztatási formák sportszervezeteknél. *Köztes Európa: Társadalomtudományi Folyóirat: A VIKEK Közleményei* 9:(1-2), 137-145. old.
- Gósi Zsuzsanna, Bukta Zsuzsanna (2019): Sportszövetségek a kiemelt sportágfejlesztés tükrében. Taylor: *Gazdálkodás- és Szervezéstudományi folyóirat, A virtuális intézet Közép-Európa kutatására közleményei* 36 46-55. 2019/2, 10 old. (2019) https://www.researchgate.net/publication/333702874_sportszovetsegek_a_kiemelt_sportagfejlesztes_tukreben
- Gósi Zsuzsanna, Sallói István (2017): Rögös út a sportkarrier: A fiatal magyar labdarúgók karrieresélyei. *Magyar Sporttudományi Szemle* 18.4.72., 11-19. old.
- Gulyás László (2009): A magyar gazdaság története a rendszerváltástól napjainkig. In: Gulyás László szerk. (2009): Gulyás László (szerk.): *A modern magyar gazdaság története. Széchenyitől a Széchenyi-tervig.* JATE Press-Szegedi Egyetemi Kiadó. 175–188. old.
- Lisszaboni Szerződés 2007 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT>
- Huggins Robert, Izushi Hiro, Prokop Daniel, Thompson Piers (2014): *The Global Competitiveness of Regions.* Routledge, Abingdon and New York.
- Jóna György (2013): A területi tőke fogalmi megközelítései *Tér és Társadalom* 27 (1): 30-51. old.
- Konczosné Szombathelyi Márta (2013): Tehetségmenedzsment, avagy a HR felelőssége. In: Róbert Péter (szerk.) *Gazdaság és morál: tiszta társadalom, tiszta*

- gazdaság: a 2012. június 12-i Kautz Gyula Emlékkonferencia válogatott tanulmányai. Győr, Széchenyi István Egyetem Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, 32-39. old.
- Konczosné Szombathelyi Márta (2014): Tehetség- és motivációs modell kidolgozásának kérdései a Tudományos és Művészeti Diákkör kapcsán. In: Mészáros Attila (szerk.) A felsőoktatás tudományos módszertani és munkaerőpiaci kihívásai a XXI. században. Széchenyi István Egyetem: Győr, 68-81. old.
- Lengyel Imre (2000): A regionális versenyképességről. Közgazdasági Szemle, 12, 962–987, 974. old.
- Lengyel Imre (2001): Iparági és regionális klaszterek: tipizálásuk, térbeliségük és fejlettségük főbb kérdései. Vezetéstudomány, 2001 (10), 19-43. old.
- Lengyel Imre (2016): A megyék versenyképességének néhány összefüggése a megújult piramismodell alapján. In: Lengyel Imre, Nagy B. (szerk.) Térségek versenyképessége, intelligens szakosodása és újraiparosodása, JATEPress, Szeged, 143–161. old.
- Máté Tünde, András Krisztina (2018): Sportági szakszövetségek és városok, a nemzetközi sportrendezvények meghatározó tényezői. In: Hamar, Pál; Köpf, Károly (szerk.) Mozgás - biológia - sport - tudomány: Tanulmányok a 47. Mozgásbiológiai Konferencia előadásaiból, Budapest, Magyarország: Magyar Edzők Társasága, (2018) 111-121. old.
- Mcpherson Barry D., Curtis, James E., Loy John W. (1989): The Social Significance of Sport: An introduction to the sociology of sport. Human Kinetics
- Nemes Nagy József (1998): A tér a társadalomkutatásban. A szerző hasonló címen megjelent könyvének kézírata, Kiadta a Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest
- Nemzeti Fejlesztési Terv Regionális Fejlesztés Operatív Programja https://www.palyazat.gov.hu/nft_i_operativ_programok
- Porter Michael E. (1990) The Competitive Advantage of Nations. The Free Press, New York
- Rechnitzer János (2007): Az európai regionális politika és a városfejlődés. Magyar Tudomány, 6., 692–704. old.
- Rechnitzer János (2016): A területi tőke a városfejlődésben: A Győr-kód. Budapest; Pécs: Dialóg Campus Kiadó
- Samuelson Paul A., Nordhaus William D. (2012): Közgazdaságtan (19. kiadás). Akadémiai Kiadó, Budapest
- Sporttörvény (2004. évi I. törvény a sportról) <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0400001.TV>
- Steenbergen Johan, De Knop Paul, Elling Agnes H.F (2001): Values and norms in Sport, Meyer&Meyer, Oxford

- Stiglitz Joseph E., Sen Amartia, Fitoussi, Jean-Paul (2010): A Bizottság jelentése a gazdasági teljesítmény és a társadalmi fejlődés méréséről. Statisztikai Szemle, 88. évf.3., 305–320. old.
- Storper Michael (1997): The Regional World. The Guilford Press, New York.
- Szabó Pál, Kukely György, Bártfai Gergely (2019): Társadalmi, gazdasági és területi kohézió a XXI. század Kelet-Közép-Európájában. Közép-Európai Közlemények XII.évf.2019/1. No.44. 9-26. old
- Szakály Zsolt, Bognár József, Lengvári Balázs, Koller Ákos (2018): Effects of daily physical education participation on the somatic and motoric development of young students. Hungarian Educational Research Journal (Herj) 8:2, 24-38. old.
- Szegnerné Dancs Henriett (2006): A sport szerepe és lehetőségei a regionális fenntartható fejlődés biztosításában. Semmelweis Egyetem, Testnevelési és Sporttudományi Kar Nevelés-, és Sporttudományi Doktori Iskola, doktori értekezés, 2006